

УДК 37.091.2:373.3(73)

Лідія Гуцуляк

УМОВИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ СПІВПРАЦІ ШКОЛИ З РОДИНАМИ УЧНІВ ТА МІСЦЕВОЮ ГРОМАДОЮ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

В статті детально охарактеризовані умови, які забезпечують ефективну співпрацю між школою, родиною учнів та місцевою громадою у навчально-виховному процесі початкової школи США. А саме: проведена в США державна політика в галузі освіти, одним з головних пріоритетів якої є залучення батьків учнів до участі в педагогічному процесі місцевої школи, облік демографічних характеристик учнів та їхніх батьків (стать, раса, етнос, соціально-економічний статус, рівень освіти); врахування складу сім'ї та структури внутрішньо-сімейних відносин, статевих відмінностей учнів та батьків, типу школи (державна, приватна) та рівня навчання дитини.

Ключові слова: сім'я, школа, ефективність, взаємодія, громада, навчально-виховний процес, початкова школа, США.

В статтє подробно охарактеризованы условия, которые определяют эффективное сотрудничество между школой, семьей учеников и местной общиной в учебно-воспитательном процессе начальной школы США. А именно: проведена в США государственная политика в области образования, одним из главных приоритетов которой является привлечение родителей учеников к участию в педагогическом процессе местной школы, учет демографических характеристик учеников и их родителей (пол, раса, этнос, социально-экономический статус, уровень образования); учета состава семьи и структуры внутренне семейных отношений, половых различий учащихся и родителей, типа школы (государственная, частная) и уровня обучения ребенка.

Ключевые слова: семья, школа, эффективность, взаимодействие, община, учебно-воспитательный процесс, начальная школа, США.

The article described the conditions, that ensure the cooperation' effective between the school, family and the local community in the teaching-educational process of American primary school. Such as: the American public policy in the education process, one of the main priorities of which is the attraction of pupils's parents to participate in the educational process of the local school, the accounting for the demographic characteristics of pupils and their parents (sex, ethnicity, socioeconomic status, level of education); take account of the family composition and the structure of the intra-family relations, the sex differences of

the pupils and parents, the type of the school (public, private) and level of training.

Key words: *family, school, effectiveness, cooperation, community, teaching educational process, primary school, USA.*

Школа, сім'я та місцева громада виступають для дитини першими і основними моделями соціального світу. Саме шкільний і сімейний досвід покликані допомогти дитині оволодіти тими правилами і цінностями, за якими живе дорослий світ, різними соціальними ролями, способами міжособистісних відносин.

Сім'я має пріоритетне місце в житті дитини, постаючи первинним інститутом соціалізації особистості, який володіє унікальними засобами та широким діапазоном впливу на формування і розвиток особистості школяра. Головні зусилля в діяльності школи спрямовані не на підміну впливу сім'ї, а на сприяння встановленню контакту з сім'єю, створення сприятливого виховного мікроклімату в соціумі. Особливо важливе значення це має для учнів початкової школи.

Американські дослідники С. У. Норд, Д. А. Брімхолл, Дж. Уест і Н. Зіллі вважають, що одні й ті самі форми і методи роботи педагогічного колективу школи щодо залученню батьків учнів та членів місцевих громад до участі в навчально-виховному процесі можуть давати різні результати [9; 13]. У цьому контексті актуалізується важливість визначення умов, спрямованих на встановлення й розвиток взаємодії школи, сім'ї та громади, що набули визнання в американському суспільстві.

Мета статті – характеристика умов, що забезпечують ефективність взаємодії школи з родинами учнів та місцевою громадою в навчально-виховному процесі початкової школи Сполучених Штатів Америки.

Аналіз різноманітних американських джерел дав змогу виявити п'ять найголовніших умов, за яких досягається максимальна ефективність взаємодії школи, сім'ї та громади в процесі виховання та навчання учнів початкової школи. Першою серед них є позитивна державна політика штатів у сфері освіти, спрямована на залучення батьків до участі в діяльності школи, виділення для цього спеціальних субсидій, забезпечення розвитку науково-дослідної інфраструктури. Дотримання цієї умови передбачає покращення відносин між шкільними педагогами та батьками учнів на партнерських засадах [7].

Другою умовою підвищення ефективності взаємодії школи, сім'ї та громади можна вважати облік демографічних характеристик учнів та їхніх батьків, такі як стать, раса, етнічна належність і соціально-економічний статус сімей, що визначається її складом, родом занять, прибутками, рівнем і змістом освіти дорослих членів сім'ї, а також етичними та релігійними настановами сім'ї.

США вважають безкласовим суспільством, проте американські соціологи наголошують на його багатоступеневій соціально-класовій

структурі, тісно пов'язаній із соціально-економічним статусом сімей та окремих громадян. Водночас американці, незалежно від соціального статусу переконані, що саме освіта допомагає розв'язанню різних соціально-економічних проблем. Але найбільш активно співпрацюють зі школами сім'ї, які належать до середнього класу, менша активність характерна сім'ям, які займають протилежні соціальні статуси – вищий та низький.

Третьою умовою, що впливає на ефективність процесу взаємодії школи, сім'ї та громади в процесі виховання та навчання учнів початкової школи, є врахування складу сім'ї та структури внутрішньосімейних відносин, які визначаються національно-культурними та соціально-економічними особливостями її членів, а також моральними цінностями та ідеалами.

У XIX столітті основу економіки США становило сільсько-господарське виробництво, яке було прерогативою великих сімейних ферм або ранчо. Потреба у робітниках зумовлювала необхідність у багатопоколінній, багатодітній сім'ї; народження дітей всіляко заохочувалося. З розвитком економіки відбуваються серйозні зміни соціально-економічній структурі американського суспільства, що, у свою чергу, спричинило зміну інституту сім'ї. І хоча сам склад сім'ї протягом доволі тривалого часу не зазнає суттєвих змін, культурні уявлення про те, якою має бути «правильна» сім'я, поступово справляють суттєвий вплив на її організацію і норми життєдіяльності.

Наприкінці XIX століття спостерігається ідеалізація сім'ї, яка складається з двох люблячих і добропорядних батьків і декількох розумних дітей. Хоча такий ідеал помітно відрізнявся від реального життя, але через літературу і фольклор ця картина сімейного життя набуває все більшого визнання, у суспільній думці формується прагнення мати таку сім'ю, незважаючи на місце проживання – селища, міста, найближчий округ [2, с. 69–70]. Зміни, яких зазнала структура сім'ї наприкінці XX століття, виявилися дуже драматичними. Кількість традиційних сімейних утворень у сучасній Америці має стійку тенденцію до скорочення, більш звичними стають інші різновиди сімей [3, с. 2–47]. Якщо загальна кількість сімей у період з 1980 по 1996 рр. збільшилася на 11 %, кількість ядерних або нуклеарних сімей (з двома батьками та їхніми біологічними дітьми) зменшилася з 31 % до 17 %, упродовж означеного періоду більш, ніж на чверть збільшилася кількість сімей з одним із батьків [10].

Проте вважати «хорошими» або «позитивним» лише традиційні ядерні сім'ї, було б помилково. Багато сімей інших типів довели свою спроможність у вихованні дітей, залученні їх до соціокультурних цінностей американського суспільства [4].

Характерна ознака початку XXI століття полягає у значній різноманітності офіційно визнаної сімейної освіти в США. Зміни, що відбулися у складі американської сім'ї в останні десятиліття минулого століття, пов'язані не тільки зі змінами в економіці та соціальній сфері, але

насамперед у поглядах на роль жінки в суспільстві та сім'ї, а також на сексуальну мораль. У контексті нових моральних цінностей, зумовлених сучасними життєвими реаліями, стали можливими зміни в інституті сім'ї та шлюбу. Незалежність, кар'єрне зростання, розвиток внутрішнього світу перетворилися на першочергові цінності не тільки для багатьох американських чоловіків, а й для більшості жінок, адже свобода особистості досяжна тільки шляхом саморозвитку, часом, відмови від загальноприйнятої моралі, порушення стандартів і життєвих стереотипів. не випадково сучасні американки володіють майже 40 % усіх фірм США, а це – понад 8 млн. Їхній внесок в економіку країни становить 2,3 трлн. доларів [1, с. 218].

У кожній родині панують свої звичаї, традиції, пріоритети, методи взаємодії і цінності, що, безсумнівно, відбивається на навчанні та вихованні учнів молодшого шкільного віку. Незважаючи на те, що до ХХІ ст. багато-що в американських сім'ях зазнало суттєвих змін, основи виховання, змодельовані предками й удосконалені досвідом різних родин і суспільства в цілому, залишаються незмінними [12]. У наші дні батьки піклуються про матеріальне забезпечення своїх дітей, надають дитині необхідну психологічну підтримку, дбають про їх моральний і духовний розвиток, стимулюють пізнавальні інтереси. Однак через надмірну зайнятість, батьки не можуть проводити достатньо часу зі своїми дітьми, тому діти часто або залишаються наодинці з собою, або перебувають під наглядом нянь та спеціальних установ. Групи продовженого дня в школах і програми зайнятості дітей і підлітків у позанавчальний час стали нормою сучасного життя американського суспільства.

Нині картина сімейних структур у США має такий вигляд: традиційні (ядерні) сім'ї становлять 48 % усіх американських сімей, сім'ї з одним батьком – 26 %, сім'ї, створені внаслідок повторних шлюбів – 16 %, поширені сім'ї (з дідусями, бабусями та іншими родичами, які проживають під одним дахом) – 6 %, сім'ї без батьків – 2 %. Ще 2 % припадає на інші різновиди сімей, такі як родини з усиновленими дітьми, родини, де незаміжні матері з економічних міркувань проживають зі своїми батьками та ін.

Відносини в американській сім'ї безпосередньо пов'язані з академічними успіхами дітей, оскільки моральний клімат сім'ї, її добробут, зацікавленість рідних і близьких дитини в її шкільних справах або стимулюють дітей до навчання, або змушують залишати школу. Як зазначається в американській педагогічній літературі, всі школи в Сполучених Штатах зобов'язані приймати всіх дітей, незалежно від їх орієнтації та життєвого досвіду. Це означає, що будь-який учитель може зіткнутися під час взаємодії з батьками з представниками різних, дуже несхожих сімейних утворень. Походження, цінності та досвід варіюються від сім'ї до сім'ї, але вчителі мають приймати і цінувати всі сім'ї в процесі спільної роботи, спрямованої на вдосконалення навчального процесу. Вважається, що чуйне і відповідальне ставлення один до одного – єдина

основа здорових взаємовідносин школи та сім'ї. Учитель має розуміти, що самотня працююча мати більш схильна допомагати своїй дитині з виконанням домашніх завдань, ніж відвідувати шкільні збори або працювати волонтером у класі; батьки дітей, які належать до національних меншин і погано володіють англійською мовою, не приходять до школи не через те, що не цікавляться навчальними успіхами своїх дітей, а через відсутність знань про те, як допомогти їм, сором своєї неосвіченості, упевненість у тому, що навчання дітей – прерогатива школи. Неврахування таких обставин заважає встановленню справді партнерських відносин між школою і сім'єю.

Четвертою умовою, що безпосередній позначається на характері взаємодії школи, сім'ї та громади, є національно-етнічна і релігійна належність родини. Населення США – багатонаціональне за своїм складом, що природно спричинює відмінності в культурних традиціях і віросповіданні учнів та їхніх батьків. Сучасне американське суспільство складається з нащадків англосаксів, африканців, індіанців, латиноамериканців, євреїв, росіян, представників азійських народностей. Відповідно, найпоширенішими релігіями в США є християнство, яке включає католицизм і протестантизм, іудаїзм та іслам. Трохи менше представлені індуїзм, буддизм і православ'я. Крім того, існує велика різноманітність дрібних релігійних груп і течій (мормони, адвентисти сьомого дня та ін.). Ця обставина не може не враховуватися під час організації школи з батьками учнів, оскільки різні культури, різні релігії по-різному трактують питання виховання та освіти дітей. У кожній національній культурі і національній релігії існують свої погляди на відвідування дітьми школи, поведінкові норми, стосунки у родині, а також відносини сім'ї і суспільства. Так, у деяких релігіях діти не можуть відвідувати школу по п'ятницях, тоді як в інших субота вважається вихідним днем. Православна церква забороняє працювати в неділю. Цілком очевидно, що діти, чиї сім'ї сповідують ту чи іншу релігію, будуть пропускати заняття в школі з релігійних міркувань, а це, у свою чергу, гальмуватиме досягнення високої якості освіти.

Особливу соціальну групу становлять сім'ї з низьким рівнем достатку, оскільки, внаслідок низького освітнього рівня, мовних труднощів вони менш активно включаються в буденне життя багатонаціональних громад, живуть більш відокремлено, частіше дотримуються національних традицій у побуті, у вихованні та навчанні дітей. Крім того, економічна нестабільність сім'ї, яка належить до нижнього шару робітничого класу, змушує її членів усе частіше звертатися до церкви, що також накладає суттєвий відбиток на повсякденне життя сім'ї, визначає характер її взаємодії зі школою. Тому, поряд з економічним статусом і структурою сім'ї під час організації навчального процесу, необхідно враховувати етнічну і релігійну належність кожного учня. В іншому разі, можна спровокувати виникнення ситуації, за якої дитині доводиться вибирати між

традиціями і звичаями своєї родини, її мовою і культурою, та традиціями, мовою і життєвим укладом школи, що нерідко призводить до того, що діти або залишають школу, або переривають відносини зі своєю сім'єю. І перше, і друге рівною мірою неприпустимо, оскільки жодна дитина не може нормально жити, розірвавши родинні зв'язки, вона не може стати гідним громадянином суспільства, не отримавши якісної освіти.

Оскільки міжетнічні та міжнаціональні шлюби стають все більш звичним явищем для США, можна все частіше зустріти дітей, особливо в сільській місцевості, батьки яких належать до різних расово-етнічних груп. Як зазначено на сторінках журналу «Населення сьогодні» (Intergroup Married Couples: 1998, 1999), 5 % усіх американських сімейних пар складається з представників різних расово-етнічних груп. У сучасній американській пресі можна часто зустріти описи змін, що відбуваються в національно-етнічній структурі країни. Більшість дослідників вважає, що суспільство стає більш однорідним, підтверджуючи це тим фактом, що до середини 1990-х рр. 4 % дітей, були народжені від змішаних шлюбів, здебільшого білих і латиноамериканців або вихідців із країн Азії [5, с. 2–42]. Про важливість та увагу американського суспільства до цього питання свідчить започаткування видання в Атланті спеціального журналу «міжрасові» (Integrace), в якому висвітлюються різні аспекти життєдіяльності цієї групи населення США. У ньому часто публікуються статті про генія гольфу Тайгер Вудс, який намагається привернути увагу широкої публіки до проблем дітей з міжрасових сімей, називаючи себе «Cablinasian», тим самим підкреслюючи, що його предки належали до різних расово-етнічних груп [2, с. 264].

Через те, що різні етнічні групи зазвичай дотримуються різних поглядів на традиції виховання і поведінки, в міжетнічних сім'ях виникають деякі труднощі у визначенні стилів взаємодії батьків із дітьми, а також сім'ї зі школою та громадою. Деякі сім'ї беруть за основу культуру і традиції одного з батьків і виховують дітей відповідно до цих правил, у більшості сімей батьки прагнуть досягти деяких компромісних рішень і створити власні сімейні традиції і звички з урахуванням звичних для обох сторін способів життя.

США – країна з давніми міжнаціональними традиціями, які сьогодні мають тенденцію до розширення. Крім того, відносини між расами і національностями далеко не завжди позначені позитивним характером. Це потребує обізнаності вчителів з особливостями міжнаціональних і міжетнічних відносин. Вони мають пам'ятати, що діти з таких сімей, так само, як і всі інші діти, володіють правом на рівні можливості в освіті.

П'ятою умовою ефективності співробітництва школи, сім'ї та громади дослідники вважають урахування статевих відмінностей учнів і батьків. Лі Шумоу і Джо Міллер виявили кілька закономірностей, які необхідно враховувати як учителям, так і директору школи під час

організації взаємодії з сім'ями учнів:

– матері, які мають більш високий рівень освіти, частіше беруть участь у справах школи. Батьки, незалежно від рівня освіти, менше залучаються до шкільних справ;

– статеві належності дітей не впливає на рівень і види співробітництва батьків зі школою [6, с. 36].

Частота участі батьків у діяльності школи та причини, з яких шкільний персонал запрошує батьків до школи, залежать від типу школи та навчальних успіхів учні, що становить шосту умову ефективності співробітництва школи, сім'ї та громади. Фахівці Міністерства освіти США наводять приклади, що ілюструють закономірності у цьому питанні:

– батьки учнів 12 класу зазначають, що шкільні вчителі частіше спілкуються з ними з приводу академічної успішності дітей, ніж з приводу їхньої поведінки;

– батьків старшокласників приватних шкіл частіше викликають до школи з проханням попрацювати волонтерами або для обговорення плану подальшого навчання дитини; водночас батьків старшокласників державних шкіл частіше викликають до школи з приводу пропусків їхніми дітьми занять;

– батьків білих старшокласників частіше запрошують до школи попрацювати волонтерами, ніж батьків афро-американців, латиноамериканців або вихідців з країн Азії. Батьків чорношкірих дітей частіше, ніж білих або латиноамериканців, викликають до школи для ознайомлення зі способами надання дитині допомоги під час виконання домашніх завдань;

– батьків старшокласників у школах, де 41 % або більше учнів отримують безкоштовні або частково оплачувані обіди (малозабезпечені та багатодітні сім'ї), частіше, ніж батьків у школах, де кількість таких дітей становить менше 5 %, викликають до школи з приводу академічної успішності дітей або навчальних програм. Батьків сільських школярів найрідше запрошують до школи з приводу пропусків занять, а батьків міських школярів рідше просять попрацювати в школі волонтерами;

– батьків, які мають ступінь бакалавра і вище, або тих, чий діти під час тестування рівня знань показали результати, що ввійшли в першу четверть, частіше за інших запрошують до школи з приводу подальшого навчання дітей або просять попрацювати в школі волонтерами [11].

З наведених прикладів можна зробити висновок, що вчителі як державних, так і приватних шкіл прагнуть до співробітництва з батьками учнів, однак передумови для його встановлення доволі різні; персонал сільських шкіл частіше звертається до батьків та інших членів громад за допомогою в організації навчально-виховного процесу, а, отже, відносини, що складаються між сім'ями і школами в сільській місцевості, є більш тісними; частота участі батьків у житті школи або кардинально

видозмінюється, або стає менш інтенсивною мірою дорослішання дитини. Останнє не завжди зумовлюється небажанням батьків або персоналу школи працювати спільно. Деякі дослідники наводять приклади, коли учні вважають себе достатньо дорослими і заперечують доцільність активної участі батьків у їхньому житті [6]. Ці міркування, а також досвід навчання в школі та індивідуальні особливості батьків, вчителів та жителів громад належать до психологічних факторів, які впливають на ступінь залучення сімей у роботу школи. Очевидно, якщо людина має позитивний досвід спілкування зі школою в дитячому та юнацькому віці, від природи комунікабельна, то ступінь її участі у життєдіяльності школи буде максимальним. Коли ситуація розвивається у зворотному напрямі, фахівці Центру з вивчення проблем сім'ї при Гарвардському університеті пропонують вирішувати проблеми в ході організації спеціальної підготовки вчителів до організації співпраці школи з батьками, а також навчання батьків-активістів і лідерів громад для допомоги шкільному персоналу в досягненні цієї мети. Для цього в багатьох коледжах і університетах США створюються спеціальні програми, як довгострокові, так і короткострокові (курси, семінари, майстер-класи, літні школи), що впроваджуються в національному та регіональному масштабах [8].

Підводячи підсумки, зазначимо, що до головних умов, які сприяють ефективній взаємодії американської школи, сім'ї та громади є: державна політика в галузі освіти, одним з головних пріоритетів якої визначено залучення батьків учнів до участі в педагогічному процесі місцевої школи; врахування демографічних характеристик учнів та їхніх батьків (стать, раса, етнос, соціально-економічний статус, рівень освіти); врахування складу сім'ї та характеру внутрішньосімейних відносин, статевих відмінностей учнів та батьків; врахування типу школи (державна, приватна) та рівня навчання дитини; психологічна готовність учителів, батьків та лідерів громад до спільної роботи у навчанні і вихованні дітей, володіння суб'єктами взаємодії вміннями і навичкам її організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Золотухина М. В. Мир американской семьи / Золотухина М. В. М. : Ин-т этнологии и антропологии РАН, 1999. – 319 с.
2. Barbour Ch., Barbour N. H. Families, schools, and communities: building partnerships for educating children. (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill / Prentice Hall, 2001. 391 pages.
3. Bianchi S. M., & Spain D. Women, work and family in America. Population Bulletin, 1996, V. 47 (2). Pp. 2–47.
4. Coontz S. The way we really are: Coming to terms with America changing families. New York: Basic Books, 1997.
5. DeVita C. J. The United States at mid-decade. Population Bulletin, 50(4), 1995. Pp. 2–42.

6. Henderson A. T., Mapp K. L. A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement II Annual Synthesis 2002. SEDL/NCFCCS: 2003. 256 pages.
7. Jordan C., Orozco E., Averett A. Emerging Issues in School, Family, & Community Connections II Annual Synthesis 2001. SEDL/NCFCCS: 2002. 78 pages.
8. Mapp K. L. Making the connection between families and schools: Why and how parents are involved in their children's education. Unpublished Doctoral Dissertation, Harvard University, Cambridge, MA, 1999.
9. Nord C. W., Brimhall D. A. & West J. Fathers' involvement in their children's schools: National household education survey. Statistical Analysis Report. U. S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement, October, 1997.
10. U. S. Bureau of the Census, Current Population Reports P20-483 & P20-509, 1998.
11. U. S. Department of Education, National Center for Education Statistics, National Education Longitudinal Study of 1988, Second Follow-up (1992), Parent Survey.
12. U. S. Department of Education. National Center for Education Statistics. National Household Education Survey. Parent Interview. Spring, 2004. <http://www.nces.ed.gov/survevs/ruraled>
13. Zetlin A. G., & MacLeod E. A School-University Partnership Working toward the Restructure of an Urban School and Community II Education and Urban Society, 1995, # 27(4). P. 411-420. EJ511139.